

Posudek oponenta bakalářské práce

Jakub Svec: Speciesismus – soucit na bodu nula

Oponent: Tomáš Samek, M.A.

Bakalářská práce Jakuba Švece je tvořena dvěma složkami: samostatným filmem a doprovodným třiačtyřicetistránkovým textem. Ani na jednom místě nenalzáme explicitní výzkumnou otázku; to však tolik nevádí vzhledem k tomu, že obě složky se věnují „vztahu mezi lidskými a nelidskými zvířaty“, jak je vymezen v úvodu práce. V tomto smyslu předkládaný textový a filmový celek naplňuje zadání.

Nejprve k filmu: ten v sobě spojuje zdařilou komponentu vizuální a podstatně méně zdařilou komponentu verbální. Vizuální složka snímku v mnoha ohledech září přesvědčivou krásou a skvělou kvalitou: záběry přírody i dalších situací jsou místy bravurní a vyznačují se stylovou čistotou, s níž se na bakalářské úrovni setkáváme vzácně. Z obrazů jde cítit autorův hluboký vztah k přírodě, krajině a detailům živým i neživým, které ji tvoří. Některé záběry jsou bez nadsázky dokonalé. Tato brilantnost ve schopnosti zachytit viděné je něčím, co rozhodující měrou ovlivnilo mé finální hodnocení předloženého celku.

Složka narativní, která ve filmu explicitně verbalizuje autorovu ideologii, působí méně přesvědčivě. Jako s divákem by se mnou mohl mít autor snímku celkem snadnou práci: nejsem sice vegetarián absolutní, ale vegetariánství se blížím a co je podstatnější: vegetariánský pohled na svět je blízký mému srdci. Nejde tedy o to, že bych se autorovi nechtěl podvolit z banálního důvodu, že jsem přesvědčený masorád. Jenže autorský jazyk je tak přímočaře, mělce a prvoplánově ideologický, že na mě působí kontraproduktivně: film místo aby mě získal pro svou (vcelku mi sympatickou) kauzu, což je zjevně autorovým přáním, mě jako diváka spíš od ní odrazuje a místy staví do opozice tím, jak hrubě zjednodušuje komplexní skutečnost světa a zplošťuje ji ve jménu pohádkově černobílé ideologické manipulace. Neboť předkládaný argument je simplifikován natolik, že to je pro zralého vnímatele jen sotva stravitelné: na jedné straně je tu příroda, představovaná jako čistá Krása a nezkalené Dobro, na straně druhé krvežíznivý lidský rod, který vraždí všechno živočišstvo kolem sebe. Hodná příroda a zlá mainstreamová společnost: jsem přesvědčen, že ambice antropologie by měly íít o kousek dál než za toto ploché schéma.

Některé ironické slovní komentáře, např. při zabíjení kapra, působí na mě spíš směšně než přesvědčivě. Slovo devaluje kvalitu vizuality. A tak zatímco vizuální složka je barevná, citlivá a plná různých odstínů, slovo je až primitivně bojovné, jednostranné, vypjaté a přehnané. Dospělý člověk má problém takové ideologické pohádce věřit: Je to opravdu tak? Cožpak příroda sama nenabízí obrazy krutosti a je jen čistounkým křišťálem zrcadlícím mraky a ptactvo idylicky plující podzimní oblohou? Ani v nejmenším nemám chuť relativizovat krutosti, jichž se jako lidský rod dopouštíme na zvířatech. Ale je tato hranice vskutku tak dichotomická a kýčovitě binární, jak nám ji autor předkládá?

Příroda má díky své komplexnosti jednu vlastnost: není prvoplánově ideologická ani redukovatelná jen na jednu simplexní, veleprostou ideologii, jak to právě činí předkládaný snímek: komplexní obrazy přírody jsou zde instrumentalizovány a zneužity pro neskonale triviálnější sdělení, na něž ovšem ty

obrazy nejsou převoditelné než za cenu jejich verbální banalizace a ideologizace. To, čemu chce snímek vzdát hold – totiž čistota přírody – je zde zneužito ve jménu autorova přesvědčení. Tím se autor ovšem – patrně nechtěně – dostává do rozporu sám se sebou. Metaforicky vyjádřeno: jeho barevně a nuancovaně vnímající oko má hlubší talent než jeho schematické myšlení. Slovo kulhá za obrazem o několik koňských délek, a co hůř: kazí ho a znesvěcuje svou účelovou instrumentalizací, která je vlastní spíš nám lidem než přírodě. V umění i dokumentu je důležitý sémiotický impuls: aby se forma a obsah pokud možno vzájemně umocňovaly a ne si podrážely nohy tím, že jedna složka je proměněna v přímočarou, myšlenkově prostoduchou agitku.

Nyní k psanému textu: ten má z povahy věci jednu nevýhodu proti filmu: není obdařen vizualitou, která by milosrdně tlumila autorovy myšlenkové simplifikace. Zde se setkáváme pouze se samotným ideologickým redukcionismem, jehož přímým výrazem je mluvené slovo ve filmu. Výtku první: jazyk je (stejně jako ve filmu) tak přehnaný, že je nevěrohodný. Autor má rád přemrštěné, myšlenkově však slabé generalizace typu: „I pták sedící na střeše je pro nás podřadný a bezvýznamný. (...) Jeho smrt či život je nám lhostejný.“ Autor se zde snaží o inkluzivní „my“, ale když toto čtu, mám naopak pocit, že jsem z tohoto „my“ vyloučen, neboť se s ním prostě neztotožňuji. Aby takto simplifikovaný obraz světa získal na váze, nezbyvá mu než přehánět: proto přehánění často, skoro v každém odstavci a bez sebemenšího zaváhání.

Tak třeba autor opakovaně hovoří o „těžké genocidě zvířat“ – ona je snad na světě nějaká genocida, která je lehká? Plochosť pohledu tak stále vhání autora do nabubřelé frázovitosti, vyprázdňeného jazyka, který svou přepjatostí začne po chvíli unavovat: je všechno jenom ne přesvědčivé. Jeho plamenná filipika si přitom odporuje i v těch kategoriích, na něž se sama odvolává nebo proti kterým se domnívá bojovat. Pár příkladů: Ucta k životu? Ano, nepochybně: ale on život začíná až na hranici živočišné říše? Celá práce se ohání nedostatkem našeho soucitu k živým tvorům, násobeným naší kategorizací světa: první rostlina ovšem autora usvědčuje, že sám nedělá nic jiného než to, proti čemu tak vehementně brojí. V celé práci není zmínka o zabíjení rostlin: jako by tato kategoriální hranice pro autora neexistovala. A tak bys dalo pokračovat. Najdeme tu spoustu hněvivého povídání proti antropocentrismu: ale což není autorova práce sama nevědomým příkladem takového antropocentrismu par excellence? Autor se tak podobá rozhněvanému mladému muži, který si nevidí na špičku nosu: reflexivní složka práce je slabá, ačkoli její text nás opakovaně vyzývá k větší reflexi. Takhle se projevuje nevěrohodnost.

V práci jsou však i lepší místa, byť nepřevažují. Třeba když autor říká: „Nevnímejte lidský druh v opozici proti ostatním zvířatům“ (str. 19). Škoda, že jak většina textu před tímto místem i po něm, tak film jsou právě na této opozici vystavěny jako na svém artikulačním předpokladu, bez něhož se celé autorovo sdělení hroutí. Pasáže o lingvistice jsou vysloveně vetché, třeba zmínka o Whorfovi je tak zjednodušující, že by bylo lépe, kdyby v práci nebyla.

Zkrátka: autor miluje vyhrocenou a místy dokonce rozhořčenou, účinnou rétoriku, jejíž logické rozpory a protimluvy sám není s to dohlédnout ani reflektovat. Ideovou vyhraněnost se tu nahrazuje myšlení jako činností především jemná, nuancovaná. Buď myslíme jemně – anebo chrlíme simplifikovanou a vnitřně nekonzistentní ideologéma. Autorovi jde dobře to druhé, zatímco to první se mu daří... třeba tehdy, když se jen dívá a zaznamenává viděné kamerou. Nejsem proti

aktivismu: jen nám nesmí zaslepit schopnost myslet. Jinak je v podstatě bezcenný, protože stojí na vratkém, snadno podlomitelném základě.

Jazykové a formální chyby pomíjím: např. závěrečný soupis literatury není uspořádán abecedně – ale připadá mi škoda místa se tu tomu věnovat. Neboť shora uvedené považuji za podstatnější.

Vzdor všem výhradám se držím zásady, že každé dílo posuzuji na pozadí celku u nás předkládaných prací a zkoumám, jestli aspoň v něčem vyniká nad průměr. A v tomto směru je třeba říci, že práce Jakuba Švece je místy nadprůměrná. A v jednom ohledu vyniká přímo výsostně: brilantní vizuální složkou filmu. Dílo, které v něčem vysoce převyšuje běžný standard si podle mého názoru zaslouží i mimořádné ohodnocení, a tak se přes jisté váhání kloním ke známce **v ý b o r n ě m i n u s**.

V Praze 1. 5. 2015